

De waarde van de bestuiving door bijen, die gewassen in land- en tuinbouw bevrucht, is zo'n 1 miljard euro per jaar.

1.000.000.000

In de stad zijn tenminste geen pesticiden

Na de dolfijn en de pandabeer ontwikkelt de bij zich tot lieveling van een breed publiek. Chemiegigant Bayer houdt bijen om te bewijzen dat zij niet verantwoordelijk zijn voor de massale bijensterfte.

Lars-Gunnar Ziel, zakelijk leider van de Berlijnse Dom en imker, verzorgt twee bijenvolken op het dak van de Dom. Foto: Gordon Welters

Door onze correspondent
FRANK VERMEULEN

Op het bordje bij het hek had nog wel gestaan: „Opgesapt! Het bijenvolk verdedigt zich.” Dus was het eigenlijk geen verrassing dat de medewerker van het Bee Care Center binnen een minuut werd gestoken. Op haar voorhoofd verschijnt een rode vlek rond de plek waar de angel in de huid steekt. Duidelijk is dat de tien volken in de bijenstal van biochemie- en geneesmiddelenconcern Bayer in Monheim aan de Rijn, ondanks de late start van de lente nu volop aan het werk zijn.

De bijen van Bayer zijn niet alleen in de weer met nectar, honing en stuifmeel. Ze zijn hier vooral bedoeld om ideeën over te dragen. Met name het idee dat insecticiden van Bayer níét de oorzaak zijn van het verdwijnen van bijenvolken; een proces dat al zeker tien jaar gaande is – en dat volgens Bayer zelfs al eeuwenoud is. Het Bee Care Center bestaat sinds een jaar. Het ligt hier in het Roergebied te midden van een parklandschap met ganzenvijvers waar het hoofdkwartier van Bayer CropScience is gevestigd: de biotechnologiepoot van het bedrijf.

Bayer kampt al langer met een gedeukt imago door landbouwgif. In 2004 wilde het bedrijf niet langer meer geassocieerd worden met chemische producten. Het begon zich te presenteren met de slogan *Science for a better Life*. Bayer CropScience produceert niet meer alleen pesticiden maar bijvoorbeeld ook zaden, die daarmee behandeld zijn. De hooggestemde belofte van Bayer, vastgelegd in de ‘politieke principes’ van het bedrijf, is dat wetenschap wordt ingezet „als een krachtig instrument om de grote uitdagingen van onze wereld aan te pakken”. Tegenover dat ideaal staat de praktijk. Voor Duitsland beeldbepalend was een incident met een bestrijdingsmiddel van Bay-

er in 2008 waardoor volgens de Duitse vereniging voor natuur en milieu (Der Bund) tienduizenden bijenvolken in het West-Duitse Baden-Württemberg gedood werden.

Het grote belang van de rol die bijen spelen bij het bestuiven van gewassen in het ecosysteem en in de voedselketen maakt dat de bescherming van het insect onlangs nog onderwerp van debat is geweest in de Bondsdag en de diverse andere Europese hoofdsteden, aangezien ook in Brussel op het hoogste niveau is erkend dat gedomesticeerde honingbijen van essentieel belang zijn.

Aanleiding voor de bezorgdheid over de bijen op dit moment, is de actuele verdenking dat insecticiden van Bayer (maar ook van de Zwitserse producent van bestrijdingsmiddelen Syngenta) mede oorzaak zijn voor het sterven van bijenvolken. Maandag komt in Brussel naar verwachting het Permanent Comité voor de voedselketen en de diergezondheid bijeen om te stemmen over het voorstel van de Europese Commissie om drie bestrijdingsmiddelen voor twee jaar aan banden te leggen. Het gaat hierbij om clothianidin en imidacloprid van Bayer en thiametoxam van Syngenta. De Commissie wil de toepassing van deze middelen bij de teelt van mais, koolzaad, zonnebloemen en katoen vanaf 1 juli voor twee jaar verbieden. De beide producenten proberen dat tegen te houden met uitgebreide lobbycampagnes. Bij een eerste stemming op 15 maart haalde het Commissie-voorstel het niet: van de 27 lidstaten waren er negen tegen. Vijftien landen, waaronder Nederland, waren voor, maar vijf andere lidstaten onthielden zich van stemming, waaronder het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. De Duitse Bondsdag verwierp eerder deze maand een motie van de Bündis90/Die Grünen waarmee het voorstel van de Commissie werd gesteund. Een meerderheid van de Bondsdag vond de eigen Duitse wet-

geving tegen het gebruik van pesticiden beter. Pikant detail: de sociaaldemocratische SPD, die naar de Bondsdagverkiezingen in september dit jaar samen optrekt met Bündis 90/Die Grünen, onthield zich van stemming.

Al met al heeft de Duitse regering maandag bij de stemming de vrije hand. Toch is het volgens de voorzitter van de 95.000 leden tellende Duitse Imkerbond, Peter Maske, nog niet duidelijk wat Duitsland maandag gaat doen. „Er zijn bij dit onderwerp drie ministeries betrokken: economische zaken, landbouw en milieu. Die zijn het onderling niet eens.” Maske hoopt dat een nieuwe

onthouding kan leiden tot aannemen van het voorstel als het Verenigd Koninkrijk omgaat. Duidelijk is in ieder geval dat de Commissie in maart heeft gesteld „vastbesloten te zijn om gepaste en ambitieuze wettelijke maatregelen te treffen”.

Op het dak van de Dom van Berlijn tilt Lars-Gunnar Ziel, zakelijk leider van de Dom en fervent imker, het deksel van een bijenkast. „Ze zijn geweldig goed door de winter gekomen”, zegt hij. „Kijk, ze zijn al bezig met het maken van poppen voor darren, de mannetjesbijen.” En hij toont de raten die druipen van de honing

‘Chemische bestrijding hoort in de landbouw een laatste middel te zijn’

Al een jaar of tien heerst er grote sterfte onder honingbijen. Gemiddeld **bezwikt in Nederland jaarlijks 20 tot 25 procent**. Bijen zijn onmisbaar bij het bevruchten van gewassen in land- en tuinbouw. De waarde van deze bestuiving wordt geschat op 1 miljard euro per jaar. Over de oorzaken van de sterfte lopen de meningen uiteen. Imkers zelf zijn niet te beroerd om toe te geven dat ze hygiënischer en professioneler kunnen werken. Bijenhouders moeten meer werk maken van het bestrijden van de **varroa-mijt**, een parasiet die het bloed uit de poppen van bijen zuigt, zegt voorzitter Jan Dommerholt van de Nederlandse Bijenhouders Vereniging. Er zijn aanwijzingen dat bijen óók massaal sterven als gevolg van chemische gewasbescherming. Veel ophef is er over **neonicotinoïden**. Deze middelen hoef je als boer niet te spuiten over gewassen tegen schadelijke insecten of ziekten. Je dompelt de zaden van de planten er in. De werkzame stof wordt door de plant tijdens de

groeï systematisch opgenomen en de gehele plant is dus beschermd. Uit onderzoek in opdracht van de Europese Commissie is gebleken „dat er voor bepaalde aspecten een hoog risico is voor bijen bij gebruik van sommige gewassen”, schreef onlangs staatssecretaris Dijkema (Landbouw, PvdA). De Europese Commissie wil een verbod op de stoffen **imidacloprod, thiamethoxam en clothianidin**. Nederland steunt dat voorstel. Veel imkers zien een verbod liever gisteren dan vandaag ingaan. Imker Bert Brakkee: „De neonicotinoïden zijn veel giftiger dan ddt. De middelen zijn niet alleen slecht voor de honingbij, maar voor de hele biodiversiteit.” Resten van de omstreden middelen komen ook in het oppervlaktewater terecht. Ook geobiochemicus Jeroen van der Sluijs, universitair docent nieuwe risico's aan de Universiteit Utrecht, is een voorstander van een verbod. „Deze middelen worden op een veel te grote schaal gebruikt. Ze leggen het hele insectenrijk lam. Chemische bestrijding hoort in de

omdat de cellen nog niet zijn afgedekt. Ziel werkt mee met het project ‘Berlijn Zoemt’, dat het houden van bijen in de steden propageert. Een internationaal idee dat de Berlijnse initiatiefnemers ontleenden aan voorbeelden in New York en Parijs. De gedachte is dat de bijen in de steden een veel betere leefomgeving hebben door de afwezigheid van landbouwgif in de stadsparken en tuinen. De initiatiefnemers willen ‘Promi-Geäude’ als de Dom gebruiken als platform; niet alleen voor bijen maar vooral om aandacht te vestigen op het sterven van bijenvolken en de ecologische problemen die daarachter liggen. Zo wordt de bij ook door

de milieubeweging gebruikt als ideologisch lastdier. Na de dolfijn en de pandabeer is dit insect bezig zich te ontwikkelen tot lieveling van een breed publiek.

Bayer is zich daarvan bewust. En is daarom ook begonnen met het Bee Care Center in Monheim. In de planning ligt een soortgelijk centrum in de VS, waar de problemen met het sterven van bijenvolken sinds 2006 in het centrum van de belangstelling staan. Het hoofd van het Bee Care Center, Annette Schürmann, rolt met haar ogen. „Wij doen hier zelf onderzoek naar oorzaken van de bijensterfte. En wij zijn er voor transparante communicatie met alle stakeholders.” Met een armgebaar zoals van een aanklager uit een Amerikaanse film wijst ze naar het enorme model van de varroa-mijt langs de muur van een hightech presentatieruimte. Wat Bayer betreft is dit de hoofdverdachte: het dier ziet er uit als een licht behaarde rauwe hamburger met pootjes. Het is een parasiet uit Azië die sinds de jaren zeventig bijenkasten in Europa en Noord-Amerika onveilig maakt. De mijt is gastheer van virussen die bijen ziek maken. „We werken samen met onderzoeksinstituten in Spanje, maar ook met Nederlandse onderzoekers. Onze imker en bijendeskundige is toevallig vandaag naar Wageningen om te praten, bijvoorbeeld over de bestrijding van de varroa-mijt.” En overigens: voor Bayer betekent een mogelijk verbod op het gebruik van neonicotinoïden, volgens Schürmann, een verlies aan inkomsten „onder de 100 miljoen euro”.

Stafld Gillian Mansfield, die gaat over ‘strategische berichtgeving’, had al eerder een bewijs uit het ongerijmde gegeven: in Frankrijk zijn de bestrijdingsmiddelen waar het nu over gaat al verboden, maar de sterfte onder bijen is niet afgenomen. En in Australië worden neonicotinoïden

breed toegepast, maar daar is geen ‘bijenverdwijnziekte’. En volgens Mansfield ook geen varroa-mijt.

De voorzitter van de Duitse Imkerbond, Maske, zegt aan de telefoon dat hij niet onder de indruk is van de informatie van het Bee Care Center. „Het is geen onafhankelijke onderzoeksinstelling. Neem die stelling over Frankrijk: daar wordt nog steeds genoeg ander gif gebruikt in de landbouw dat schadelijk is voor bijen. Het Bee Care Center is een instrument voor public relations. De mensen in dat Center worden toch betaald door het bedrijf dat het landbouwgif produceert?”

Op de Facebookpagina van het Bee Care Center communiceert Bayer met, meestal woedende, burgers. „Julie zijn zulke hypocrieten”, schreef iemand bijvoorbeeld afgelopen woensdag. En ze plaatste een artikel over de ‘plichterij’ achter de bijenverdwijnziekte. Het Bee Care Center antwoordde: „Aangaande het artikel dat u plaatste: de oorzaak van de bijenverdwijnziekte is niet vastgesteld.” Om te vervolgen met een hele reeks van factoren die een negatief effect hebben op de gezondheid van bijenvolken: stress door omgevingsfactoren, verkeerde verzorging, schimmels, varroa-mijten, genetische afwijkingen, klimaatfactoren. Maar, het Bee Care Center wil „graag verder in discussie”.

Het hoofd van het Center, Anette Schürmann, schudt haar hoofd. Zij beschouwt zichzelf vooral ook als een interne waakhond. „Onze integriteit staat buiten kijf”, zegt ze beslist. „We kijken juist kritisch naar de producten van Bayer CropScience. We hebben in Canada grote belangen in koolzaadproductie waar de bijen door bestuiving een cruciale rol spelen. Het is een strategisch belang van Bayer dat het de bijen goed gaat. Daar zijn we voor bedoeld. Onze topman, Marijn Dekkers, is de eerste die wil weten of CropScience misschien iets schadelijks produceert.”

Arjen Schreuder